

Koncz Péter¹

A laikus bírászkodás és a Schöffengericht

I. Bevezetés

Dolgozatom témája a laikus bírászkodás és a német ülnökrendszer bemutatása a *Schöffengericht* intézményén keresztül.

Ha a laikus bírászkodásra gondolunk, akkor a legtöbb esetben az Amerikai Egyesült Államokban „őshonos” esküdtszék jelenik meg előttünk. Habár a laikus bírászkodásnak ez a közismertebb intézménye, létezik egy másik formája is: az ülnökrendszer. Az ülnökök alkalmazásának eredete – német földön – a XIX. századra nyúlik vissza. Szerepük elsősorban a társadalom igazságérzetének és az általános társadalmi értékítélet becstornázása az igazságszolgáltatásba. Tevékenységük akkor mondható sikeresnek, ha az előbb említett elemek valamilyen formában megjelennek a bíróság ítéletében. Annak ellenére, hogy az ülnökrendszert a *Schöffengericht* intézményén keresztül mutatom be, az angolszász (amerikai) esküdtszék működését is szükségesnek tartom prezentálni. Ennek két oka van: egyrészt a laikus bírászkodás ezen formája közismertebb, másrészt pedig időben korábbi. Az esküdtszék kapcsán az esküdtek kiválasztását helyezem a középpontba, ezzel érzékeltetve, hogy már ebben a szakaszban jelentős szerep jut a demokratikus jellegnek. A következőkben az ülnöki rendszer nemzetközi megítélésére, jelentőségére is kitérek.

II. A laikus bírászkodás Európában

Az Európa Tanács tagállamainak szabályozását tekintve a bírói tisztséget betöltőket a nemzeti jogban meghatározott jogállásuk és feladataik alapján három kategóriába sorolhatók: hivatásos bírák, eseti hivatásos bírák és nem hivatásos bírák. A hivatásos bírák a tisztségüket megfelelő képesítéssel, tevékenységükért fizetést kapva látják el. Fontos hangsúlyozni, hogy a hivatásos bírák főállásban ítélkeznek. Nem így az eseti hivatásos bírák, akik nem főállású bírák, de jogi végzettséggel rendelkeznek, és így támogatják, kiegészítik a hivatásos bírák munkáját. Ez a jogintézmény Magyarországon, valamint számos más jogrendszerben (pl. Dánia, Horvátország, Olaszország, etc.) ismeretlen. Ugyanakkor azt nem lehet kijelenteni, hogy Európa más államaiban (pl. Franciaország, Hollandia, Norvégia, Spanyolország, etc.) nem fedezhető fel. A harmadik csoportot a nem hivatásos bírák (vagy laikus bírák) képezik. A laikus bíró „*a jogviták eldöntésében döntési joggal felruházott, a szakbíróvá váláshoz szükséges képzettséggel nem rendelkező személy, aki tevékenységét saját igazságérzete, vagy valamilyen speciális, nem jogi szakismeret ítélkezésbe integrálása érdekében végzi*”.² Mindezek alapján tehát a laikus bírától nem jogi ismeretet várnak el, hanem azt, hogy józan eszükre, igazságérzetükre és nem jogi szakismeretükre támaszkodjanak az eljárás során.

A nemzetközi szintű szabályozásokról elmondható, hogy meglehetősen eltérő megoldásokat tartamaznak, ennek okán a civilek büntetőeljárásban való szerepéről nehéz általános, az Európa Tanács vagy Európai Unió tagállamait érintő következtetéseket levonni. Ugyanis egyes tagállamok jogrendszere szinte teljesen professzionizált, más tagállamokban viszont jelentős mértékben kihasználják a civil részvételt a büntetőeljárásban, legyen szó ülnökökről, vagy éppen esküdtekről. Az eltérő szabályozáshoz hozzájárul az is, hogy egyes tagállamokban nemrég vezették be laikusok részvételét a büntetőeljárásban, máshol pedig nem rég szüntették meg. Továbbá van, ahol a laikus részvételnek hagyománya van, máshol a jogrendszerrel teljesen idegen. Egyes államokban ülnökök döntenek a legegyszerűbb ügyekben,

¹ Joghallgató, SZTE Állam- és Jogtudományi Kar.

² BADÓ ATTILA: *A laikus bírászkodás létjogosultságának korlátairól a tudományos vizsgálatok tükrében*. Állam- és jogtudomány 2016/2. 3.p. http://oji.u-szeged.hu/web2/images/stories/bado_laikus.pdf

így tehermentesítve a hivatásos bírókat, máshol a civilek bevonása éppen a legsúlyosabb bűncselekmények elbírálása során történik. Ezek alapján elmondható, hogy tagállamonként eltérő, egyedi szabályozással és gyakorlattal találkozunk.

Hollandiát és Lettországot kivéve minden uniós tagállamban létezik a laikus bírászkodás valamilyen klasszikus formában. Az Európai Unió tagállamai közül Dániában a legmagasabb a nem hivatásos bírák száma, illetve Szlovéniában és Németországban is magas a laikus bírák részvételének aránya. Ebből a szempontból Magyarország az uniós átlaghoz közelít, Franciaországgal közel azonos mutatószámmal. Az európai uniós tagállamok közül Olaszországban, de legfőképpen Lettországból kiemelkedően alacsony a laikusok részvételi aránya az eljárásokban.³

Az igazságszolgáltatás a XXI. században is igényt tart olyan személyek részvételére, akik saját igazságérzetük, a saját értékítéletük alapján döntenek. Ez a feladat eredhet jogszabály által előírt állampolgári kötelezettségből is, de nem ritka, hogy egyeseket saját érdeklődésük vagy a tevékenységükért járó díj motivál. Nem kivételes az sem, ha azért vállalják el ezt a feladatot, mert megtiszteltetésnek érzik azt, hogy mások elétét meghatározó szerepkörbe kerülhetnek. Ezt jól mutatja a német laikus bírák elnevezése is (*Ehrenamtliche Richter*). A nem hivatásos bírák alkalmazása elsősorban olyan ügyekben jut(hat) meghatározó szerephez, ahol a szakkérdések mellett óhatatlanul alapvető morális problémák, és a mindennapokból ismert helyzetek megoldási módjai merülnek fel.⁴

Ahogy fentebb már említettem, a laikus részvétel elsősorban a büntetőeljárásban jut szerephez. Azonban nem ritka, hogy bizonyos esetekben a polgári jog területén is megjelennek. Erre általában akkor kerül sor, amikor szakkérdés merül fel az ügy tárgyalása során, és ezért alaposabb pszichológiai, pénzügyi, építészeti vagy éppen informatikai tudással rendelkező laikusokat kérnek fel.

A szakirodalomban továbbra is szerepet kap a felfogás, amely a laikus bíróságot demokratikus alapintézményként kezeli. A laikus bírászkodás fő célja a nép igazságérzetének érvényre juttatása, illetve ennek az igazságérzetnek a képviselése az igazságszolgáltatásban. Ezek a bírászkodás demokratikus jellegét hivatottak erősíteni. Azonban felmerül a kérdés, hogy milyen mértékben jut ez a demokratikus jelleg kifejezésre.

A demokrácia részvételi jellegét erősíti, hogy az állampolgárok közvetlenül vehetnek (vesznek) részt a döntéshozatalban az intézményen keresztül, lehetőséget kapva ezáltal arra, hogy embertársaik sorsáról döntsenek. Ennek és a történelmi tapasztalatok fényében felvethető, hogy valóban döntési pozícióban vannak-e a laikusok. Vajon tényleg befolyással bírnak a bíró döntéshozatalára?

Lord Devlin a Parlament jelentőségével azonosítja az esküdtszék jelentőségét, és az intézményt a szabadság biztosítékának tartja, aminek megszüntetése minden zsarnok elsődleges célja lenne. A képlet azonban nem ilyen egyszerű, ugyanis a laikusok jogi képzettségének hiányából következik, hogy a szakmai jogi érvelések, mindenekelőtt az ügyészség oldaláról, erőteljesebben hatnak a békebírákra. Így a szakbírák szakmai fölényéből származó dominanciája autoriter személyiség nélkül is megmutatkozik, és a laikusok meglehetősen csekély szerepet játszanak a bírói döntés kialakításában. Fontos kiemelni, hogy ez a jelenség nem minden jogrendszerben érvényesül. A francia esküdtszék esetében a szakbírák professzionális fölénye kevésbé jut érvényre, ugyanis az esküdtek mind tény-és jogkérdésekről, mind a szankcióról azonos szavazati joggal döntenek. A kevert (bírói) tanácsok pedig eleve azt

³ VIDA JÓZSEF: *A laikus ítélkezésben rejlő garanciák...avagy a laikus bírászkodás szabályozási reformja a készülő új büntetőeljárási kódex koncepciójában*. Jogászvilág 2015. <https://jogaszvilag.hu/a-laikus-itelkezesben-rejlo-garanciak/>

⁴ BADO 2016, 5. p.

az elképzelést tükrözik, hogy a döntési jogosultság és a felelősség a professzionális és laikus bírák között megoszlik (pl. német, magyar, horvát kevert tanácsok).⁵

A laikusok részvétele az igazságszolgáltatásban nemcsak a demokratikus társadalmak öngazgatásának eszközéül szolgálhat, hanem magát az igazságszolgáltatás legitimitását erősítő funkciót is betölt. *Weber, Rawls* és *Luhmann* nyomán megállapítható, hogy az állami stabilitáshoz elengedhetetlen a társadalom által elfogadott értékek megjelenése az állami döntésekben. „Az e cél szolgálatában álló laikus bíráskodás oly módon töltheti be funkcióját, hogy a jogi szaktudással nem rendelkező, akár alacsony státuszú társadalmi csoportok is képviseltetik magukat az igazságszolgáltatásban, ahol saját morális értékeik megjelenítésével a bíráskodás társadalmi elfogadottságát erősítik.”⁶

A laikus bíráskodás elfogadottságában szerepet játszik a multiplikátorhatás is, amely lényegében azt jelenti, hogy az ilyen típusú bíráskodás pozitív megítélése nem pusztán a laikus bírákban közvetlenül, hanem azokban is növekedhet, akikkel a laikusok élményeiket, tapasztalataikat megosztják. A pedagógiai érv a társadalom jogismeretének, jogtudatának erősítésében, és egyfajta népnevelő funkcióban találja meg az intézmény lényegét.

III. Az esküdtek kiválasztása az Amerikai Egyesült Államokban

A különböző jogrendszerekben a nem hivatásos bírák ítélezésben való részvételének két alapvető formája alakult ki: az esküdtbíráskodás és az ülnökbíráskodás. Véleményem szerint a laikus bíráskodás demokratikus jellegét az amerikai esküdtszék kiválasztási rendszerén keresztül lehet érzékeltetni leginkább. A következőkben ezt a kiválasztási folyamatot fogom ismertetni röviden.

Először meghatározzák azon személyek körét, akik esküdként szerepelhetnek. Ezt a feladatot a bíróságok igazgatási feladatával megbízott személy látja el, aki a lajstromozás során eldöntheti, hogy milyen listát vesz alapul a kiválasztáshoz (telefonkönyv, adólista, etc.). A kiválasztás ezen szakaszában azt kell szem előtt tartani, hogy a lista megfeleljen a *fair-cross section* doktrínának. Ennek lényege és célja, hogy „...*egyetlen megkülönböztethető társadalmi csoport se legyen kizárható a véletlenszerű kiválasztásból, és hogy a kiválasztási eljárás egy kiegyensúlyozott összetételű esküdtbíróság kialakítására adjon esélyt.*”⁷

Ebből a listából alakítanak ki egy véletlenszerű eljárás eredményeként egy szűkebb listát. Ezzel a listával töltik fel a választási urnát. Az urnában minimum ezer névnek kell szerepelnie, és az így létrejövő listán szereplő személyeknek egy kérdőívet küldenek ki. Miután kitöltötték a kérdőíveket, egy újabb listát állítanak össze azon személyek köréből, akik a válaszok alapján megfelelnek. Ebből a listából fogják kisorsolni a megfelelő számú személyt az esküdtszéki szolgálatra.⁸

A kiválasztási folyamat fontos részét képezi a „*voir dire*” eljárás, amelynek célja, hogy egy pártatlan esküdtszék alakuljon ki. Az eljárás lehetőséget ad a bírónak, illetve az ellenérdekű feleknek, hogy kivonják az eljárásból a számukra nem megfelelőnek tűnő esküdteket. Az esküdtek szortírozásának módja többféleképpen is történhet. Az egyik módszer az, amikor a felek valamilyen konkrét indok alapján utasítanak el egy személyt. Hogy végül ténylegesen kizárják-e a személyt, az a bíró döntésétől függ. Minderre csak ítéző esküdtszék esetén van lehetőség. Egy másik módozat, ha a kizárásra indok nélkül kerül sor. Ebben az esetben az ügyvédeknek nem kell megindokolniuk, hogy miért kívánják az adott esküdt elutasítását. Van

⁵ BADÓ 2016, 8. p.

⁶ BADÓ 2016, 12. p.

⁷ BADÓ 2016, 9. p.

⁸PÖDÖR LEA: *Laikus elemek a jogalkalmazásban: az esküdtszék.* 2018. 6-7. p.

<https://jet.sze.hu/images/Jogszociol%C3%B3gia/2018.%20%C3%A1prilis%205.%20Laikus%20elemek%20a%20jogalkalmaz%C3%A1sban%20-%20az%20esk%C3%BCdtsz%C3%A9k.pdf>

azonban olyan opció is, amikor nem az egyes esküdteket, hanem az esküdtszéket mint egészet utasítják el. Erre elsősorban akkor kerül sor, amikor a kiválasztás alapjául szolgáló lista kapcsán merül fel valamilyen hiányosság, hiba (pl. egy bizonyos népességcsoport hiányzik). Más kérdés, hogy a „*voir dire*” az eljárás idejét jelentősen meghosszabbítja, ami a bírák (és az eljárás további résztvevői) szemszögéből nem feltétlenül kívánatos.⁹

IV. Laikus bírászkodás Németországban

Németországban a történelem során a laikus bírászkodás két formája jelent meg: az esküdtbíró és az ülnöki rendszer. Előbbi a 1924-ig működött az országban. A két típus közül az ülnökök alkalmazása az időben későbbi. Eredete a XIX. század közepe tájékára tehető, amikor is az esküdtszék lecserélésére tettek kísérletet annak érdekében, hogy a bírósági és az esküdtszék közötti súrlódásokat csökkentsék a laikus részvétel más típusú alkalmazásával. Így jött létre a *Schöffengericht*, amely elnevezés az ülnököket alkalmazó bíróságokra használatos, azonban vannak bíróságok, amelyek neve ettől eltér, mégis ülnököket alkalmaznak (pl. *Schwurengericht*¹⁰).

Ülnököket általában az alsóbb szintű bíróságokon alkalmaznak (*Amtsgericht*¹¹), de nem ritka, hogy tartományi szinten is tevékenykednek első fokozaton (*Landesgericht*¹²). Az ülnöki tisztség *Ehrenamt*¹³. Ez az elnevezés azt hivatott tükrözni, hogy a tisztséget tisztelet övezi és hogy viselése megbecsüléssel jár. A tisztséget betöltők elnevezése különböző lehet (*Schöffe*, *Handelsrichter*¹⁴).

Ülnök csak német állampolgár lehet, a tisztség ellátása állampolgári kötelesség. Azonban nem elegendő pusztán az, ha valaki rendelkezik a német állampolgársággal. Szükséges a német nyelvtudás is. Annak is olyan szintje, amelynek birtokában az ülnök az eljárást végig követni tudja. Ez egy viszonylag újkeletű szabály, amit 2010-ben terjesztett elő a *Bundesrat*. Addig a törvény nem rendelkezett a szükséges nyelvtudásról.¹⁵ A szabályozás igénye arra vezethető vissza, hogy az évek során többször előfordult, hogy az ülnök nem megfelelő nyelvtudása eljárást akadályozó tényező volt. Az új törvényi szabályozás nem terjed ki arra, hogy milyen eljárással kell szűrni a nyelvet nem megfelelően használókat, így az is könnyen előfordulhat, hogy valakit azért húznak ki az ülnöki listáról, mert a neve „nem német hangzású”.¹⁶

A német alkotmány (*Grundgesetz*) rögzíti¹⁷, hogy minden német állampolgárnak joga van közhivatal viselésére alkalmasságától, képességétől, illetve szakmai tudásától függően. Az Alaptörvény rögzíti továbbá, hogy a polgári és állampolgári jogok élvezete és a közhivatal viseléséhez való jog mindenkit megillet vallástól és világnézettől függetlenül. Az egyes alkalmassági feltételeket és azt, hogy ki jogosult az ülnöki hivatal betöltésére, további törvények (*Gerichtsverfassungsgesetz*, *Deutsches Richtergesetz*) határozzák meg.

⁹BADÓ ATTILA: *Laikus bírászkodás és reprezentativitás (A „fair cross section” doktrína)*. Acta Juridica et Politica 2000/1. 8. p. http://acta.bibl.u-szeged.hu/7037/1/juridpol_058_007-014.pdf

¹⁰ Schwurengericht: tartományi bírósági tárgyalások első fokán, súlyosabb büntető ügyekben jár el.

¹¹A német bírósági hierarchia alsó szintjén elhelyezkedő bíróság, amely fiatalok bíróságaként is funkcionálhat.

¹²A német bírósági hierarchiában az *Amtsgericht* és az *Oberlandesgericht* között elhelyezkedő bíróság, amely a legalább négy évi szabadságvesztéssel büntetendő ügyekben jár el. Fellebbviteli fórum is. Egy tartományban több is működhet.

¹³ § 31 *Gerichtsverfassungsgesetz* (GVG)

¹⁴A büntetőügyekben a *Schöffe*, a kereskedelmi ügy elbírálásakor a *Handelsrichter* elnevezést viselik. Más ügyekben és általánosan az *ehrenamtlicher Richter* jelző használatos.

¹⁵*Bundesrat fordert hinreichende Deutschkenntnisse von Schöffen*. Bundesrat. 2010. https://web.archive.org/web/20110921025512/http://www.bundesrat.de/nm_1759312/DE/presse/pm/2010/030-2010.html?_nnn=true

¹⁶*Die Gerichtssprache ist Deutsch*. Deutscher Bundestag. 2010.

https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2010/30410971_kw26_de_gerichtsverfassung-202162

¹⁷ Art. 33 *Grundgesetz* (GG)

Az ülnökök (laikusok) részvétele az eljárásban azt a célt szolgálja, hogy a bírósági ítéletben megjelenjen a nép igazságérzete. Az ülnökök az eljárás során a népet képviselik, a népi igazságérzettel befolyásolják a bírót a döntéshozatalban. Így a társadalomnak a jog igazságosságába vetett hitét erősítik.¹⁸ Jelenlétük a döntéshozatal demokratikus jellegéhez is hozzájárul. A laikus részvételt szorgalmazók rendszerint ezt az érvet hozzák fel az esküdtbírósg, illetve az ülnöki részvétel mellett. *Lord Devlin* az esküdtszék demokratikus jelentőségét a Parlamentéhez hasonlította, illetve a demokratikus társadalmak elengedhetetlen intézményének véli.

Az ülnöki tisztség betöltésére jogosultak körét a német szabályozás negatív irányból közelíti meg. Értelemszerűen azon személyek, akik szakmai képzettségükönél fogva jogi ismerettel rendelkeznek, nem tölthetik be a tisztséget. Nem lehet ülnök az sem, aki valamilyen oknál fogva nem jogosult közhivatal betöltésére, illetve, akit szándékos bűncselekmény elkövetése miatt több mint hat hónapnyi szabadságvesztésre ítélték. Ide sorolja a törvény azt a személyt is, aki ellen olyan nyomozati eljárás folyik, melynek eredménye a közhivatalok betöltéséhez való jog elvesztését eredményezheti.¹⁹

A tisztség betöltésére alkalmatlan személyek²⁰ között szerepelnek azok, akik az ülnöki tevékenység (a hivatali idő) kezdetén a 25. életévüket még nem töltték be, vagy akik e határidőig a 70. életévüket betöltötték vagy betöltenék. Alkalmatlansági ok lehet még a rossz egészségügyi állapot és a nem megfelelő nyelvtudás.

A további alkalmatlan személyek körében²¹ jelöli meg a törvény a Német Szövetségi Köztársaság miniszterelnökét, a szövetségi és a tartományi kormány tagjait, azokat a hivatalnokokat, akik elérték a nyugdíjazáshoz szükséges életkort, a végrehajtó hatalom további tagjait, illetve egyházi tisztviselőket. A törvény ezen szakasza hozzáfűzi, hogy a tartományi törvényhozás meghatározhat további tisztségeket, amelyek mentesít az ülnöki kötelezettségek teljesítése alól.

A *Gerichtsverfassungsgesetz* (a német bírósági szervezetet meghatározó törvény) rögzíti azon személyek körét, akiknek lehetőségük van az ülnöki tisztség ellátásának visszautasítására. Ide tartozik a *Bundesrat*, a *Bundestag*, a Tartományi Gyűlés tagja, azok, akik két egymást követő hivatali időszakban betöltötték a tisztséget és a javaslati lista összeállításakor még hivatalukat betöltik, vagy az előző periódusban legalább negyven napot teljesítettek ülnökként. E körbe tartoznak az orvosok, gyógyszerészek, ápolók és olyan személyek is, akik bizonyítani tudják, hogy a tisztség betöltése maguknak vagy harmadik személynek súlyos hátránnyal járna, vagy, hogy valamely családtag közvetlen gondozását nagymértékben megnehezítené. Továbbá akik 65. életévüket betöltötték vagy azt a hivatali időszak leteltéig betöltenék.²²

Az ülnökök kinevezésére és annak akadályára vonatkozóan a *Deutsches Richtergesetz* (amely a német bírák jogállását szabályozó törvény) fogalmaz meg további szempontokat. A törvény rögzíti, hogy a „tiszteletbeli bírák” tevékenységüket csak törvényi előírásnak megfelelően láthatják el és visszahívásuk is csak törvényen, illetve bírósági döntésen alapulhat.²³

A törvény a kinevezés akadályai közé sorolja azt, ha valaki az emberiség vagy a jogállamiság ellen vétkezett, illetve, ha valakit a Német Demokratikus Köztársaság idején az Állambiztonsági Minisztérium (*Stasi*) foglalkoztatott akár hivatalos vagy nem hivatalos formában.²⁴

¹⁸MARTINA FRIETSCH: *Schöffen*. Planet Wissen. 2020.

https://www.planet-wissen.de/gesellschaft/verbrechen/gericht_im_namen_des_volkes/pwieschoeffen100.html

¹⁹ § 32 GVG

²⁰ § 33 GVG

²¹ § 34 GVG

²² § 35 GVG

²³ § 44 (1), (2) Deutsches Richtergesetz (DRiG)

²⁴ § 44a (1) DRiG

Visszahívásuk az előző bekezdésben megfogalmazott okok miatt lehetséges. Ez két formában történhet meg: ha utóbb derül ki, hogy ezen okok fennállnak, vagy ha indítványozzák, hogy az előbbi okok fennállása végett fesszák meg ülnöki minősítésétől. Fontos megjegyezni, hogy amíg be nem bizonyították az ok fennállását, addig nem lehet felmenteni hivatalából az ülnököket. Az ügyben hozott döntést megtámadni nem lehet, de a végzés hatályossá válása utáni egy éven belül ellenbizonyításra lehetősége van a félnek. Ezt már egy magasabb szintű bíróság fogja eldönteni. E bíróság döntésének megtámadására ugyancsak nincs lehetőség.²⁵

Egy *Schöffengericht* két ülnökből és egy hivatásos bírából áll.²⁶ Azonban, ha a *Landesgericht* nagyobb súlyú ügyet tárgyal, van, hogy a két ülnök mellett három hivatásos bíró vesz részt a döntés meghozatalában. Az ülnökök azonos mértékben vesznek részt a döntéshozatalban. Ezt hivatott biztosítani a szakbírával azonos értékű szavazati joguk. Az ítéletet azonban a bíró mondja ki. Az ülnöki tisztséghez ugyanolyan mértékű függetlenség járul, mint a hivatásos bíró tisztségéhez.

A tisztség betöltése miatt senkit nem érhet hátrány és munkaadójuk hivataluk teljesítésének ideje alatt kötelesek a munkavégzés alól felmenteni őket, illetve ülnöki tevékenység ellátása miatt senkit nem lehet munkahelyéről elbocsátani. A tartományi törvényhozás e körben további feltételeket, korlátokat szabhat meg.

A bíróság tehát az ülnökök közreműködésével hoz ítéletet és határozza meg a büntetés mértékét. Az ülnökök az egész eljárás alatt aktív magatartást tanúsítanak: kérdéseket intézhetnek a felekhez, tanúkhöz, szakértőkhöz, élhetnek iratbetekintési jogukkal és részt vesznek az elfogató parancsot érintő döntéshozatalban, illetve a nyilvánosság kizárásának kérdésében is döntési jogosultság illeti meg őket. Laikus mivoltuknál fogva joguk van, hogy a tárgyalás előtt a számukra ismeretlen – és a tényállásban szereplő – jogi fogalmak tartalmát megismerjék. Az ülnökök kötelesek részt venni és a döntéshozatalban közreműködni azon a tárgyaláson, ahova „kirendelték” őket. További kötelezettségként terheli őket a titoktartás és a pártatlanság. Kötelezettségszegés esetén felelősségre vonhatók.²⁷

A német Alaptörvény értelmében az ülnököket ötévente választják.²⁸ A választás első szakaszában minden önkormányzat összeállít egy javaslati listát az ülnöki tisztség betöltésére alkalmas személyekről. Arról, hogy ki alkalmas az önkormányzat tanácsa dönt. A döntéshozatal során a tanácsnak ügyelnie kell arra, hogy a javaslati listán a népesség minden csoportja nem, kor, foglalkozás, társadalmi helyzet szerint megfelelően képviselve legyen (reprezentativitás). A javaslati listát a jelenlévő önkormányzati képviselők kétharmadának el kell fogadnia, és a tagok legalább felének jelen kell lennie a szavazásnál. A javaslati lista elfogadásától számított egy héten belül az önkormányzat tanácsának joga van kifogást emelni, ha olyan személy szerepel a listán, aki nem jogosult azon szerepelni.

A javaslati listát az önkormányzatok megküldik a területileg illetékes bíróságnak, ahol a kifogásokról és az ülnökök, illetve a pótülnökök megválasztásáról döntenek. A döntésben egy bíró, egy köztisztviselő és hét megbízott vesz részt, akik a helyi lakosság köréből kerülnek ki.

Az ülnököknek le kell tenniük az ülnöki esküt, amelyből a „*so wahr mir Gott helfe*” fordulatból a „*Gott*” szó mellőzhető vallási hovatartozásra tekintettel.

Egy ülnöknek 12 tárgyalási napot kell bíróságon tölteni, de ez a főszabály áttörhető, ha a tárgyalás elhúzódik. Ha valaki indokolatlanul távol marad egy tárgyalásról, azt szankcióval

²⁵ § 44a (2) DRiG

²⁶ § 29 (1) GVG

²⁷ *Das Schöffengericht*. Justizportal Nordrhein Westfalen (NRW-Justiz). 2020.

https://www.justiz.nrw.de/Gerichte_Behoerden/ordentliche_gerichte/Strafgericht/verfahren/Verfahrensbeteiligte/schoeffe/index.php#5

²⁸ „Fő ülnökök” (Hauptschöffen) mellett Hilfsschöffen és Ergänzungsschöffen választására is sor kerül. A Hilfsschöffe a Hauptschöffe-t helyettesíti akkor, amikor az nem tud megjelenni a tárgyaláson, az Ergänzungsschöffe pedig akkor, ha „kiesik” egy Hauptschöffe az eljárás során.

sújthatják, ugyanis az ülnöki tisztséghez hozzátartozik, hogy kötelesek megjelenni a tárgyaláson.

V. Összegzés

A fentiekből egyértelműen látszik, hogy az ülnöki rendszer Európa-szerte igen elterjedt, számos országban megjeleik valamilyen formában. Fontos kiemelni, hogy nincs két teljesen egyforma ülnöki rendszer. Az ülnökök alkalmazását az egyes országokban a jogi kultúra, a jogrendszer határozza meg. Ahol a laikusok bevonása az igazságszolgáltatásba jogrendszerbeli hagyomány, ott jelentősebb szerephez jut ez az intézmény.

Ugyan Németországban „csak” a XIX. században került sor az ülnöki rendszer bevezetésére, mára igen részletes szabályozás vonatkozik a laikus bírászkodás ezen formájára. Olyannyira, hogy abból világosan látszik, milyen súlya van az ország jogrendszerében a laikus bírászkodásnak (pl. állampolgári kötelezettség, nem elegendő a német állampolgárság az alapos német nyelvtudás is szükséges). Az ülnöki rendszer (és egyáltalán a laikus igazságszolgáltatás) sebezhetősége a rendszer lényegében rejlik: a professzionalitás hiánya. A bírák ugyanis hajlamosak az ülnökök véleményét, döntését figyelmen kívül hagyni, mivel azok nem rendelkeznek szaktudással. Mindez jelentősen megkérdőjelezi az ülnökök funkcióját.

Ahogy dolgozatom elején említettem, az ülnökök tevékenysége akkor eredményes, és annak akkor van létjogosultsága, ha a bíróság ítéletében megjelenik a társadalmi értékítélet és igazságérzet. Máskülönben az ülnöki tevékenység funkciója kétségbe vonható.

VI. Irodalomjegyzék

BADÓ ATTILA: *A laikus bírászkodás létjogosultságának korlátairól a tudományos vizsgálatok tükrében.* Állam- és jogtudomány 2016/2.

BADÓ ATTILA: *Laikus bírászkodás és reprezentativitás (A „fair cross section” doktrína).* Acta Juridica et Politica 2000/1.

Bundesrat fordert hinreichende Deutschkenntnisse von Schöffen. Bundesrat. 2010.
https://web.archive.org/web/20110921025512/http://www.bundesrat.de/nn_1759312/DE/press_e/pm/2010/030-2010.html?__nnn=true

Das Schöffenamts. Jusizportal Nordrhein Westfalen. 2020.

https://www.justiz.nrw.de/Gerichte_Behoerden/ordentliche_gerichte/Strafgericht/verfahren/V_erfahrensbeteiligte/schoeffe/index.php#5

Deutsches Richtergesetz

Die Gerichtssprache ist Deutsch. Bundestag. 2010.

https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2010/30410971_kw26_de_gerichtsverfassungg-202162

Gerichtsverfassungsgesetz

Grundgesetz

MARTINA FRIETSCH: *Schöffen.* Planet Wissen. 2020.

https://www.planet-wissen.de/gesellschaft/verbrechen/gericht_im_namen_des_volkes/pwieschoeffen100.html

PÖDÖR LEA: *Laikus elemek a jogalkalmazásban: az esküdtzék.* 2018.

<https://jet.sze.hu/images/Jogszociol%C3%B3gia/2018.%20%C3%A1prilis%205.%20Laikus%20elemek%20a%20jogalkalmaz%C3%A1sban%20-%20az%20esk%C3%BCdtz%C3%A9k.pdf>

VIDA JÓZSEF: *A laikus ítélezésben rejlő garanciák...avagy a laikus bírászkodás szabályozási reformja a készülő új büntetőeljárási kódex koncepciójában.* Jogászvilág. 2015.

<https://jogaszvilag.hu/a-laikus-itelkezesben-rejlo-garanciak/>

Az internetes források utolsó ellenőrzésének és látogatásának időpontja: 2020.04.18.